

TRAO ĐỔI VỀ VẤN ĐỀ TRƯNG BÀY DANH NHÂN Ở BẢO TÀNG LỊCH SỬ QUỐC GIA

*Trần Thu Hà**

Ngày 19/12/2006, Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Đề án xây dựng Bảo tàng Lịch sử Quốc gia (Quyết định số 281/2006/QĐ-TTg). Tiếp đó ngày 17/05/2010 Thủ tướng Chính phủ ký Quyết định số 688/QĐ-TTg phê duyệt Đề cương Tổng quát Nội dung và Hình thức Trưng bày Bảo tàng Lịch sử Quốc gia (BTLSQG).

Cả 2 văn bản đó đều xác định: Trưng bày Danh nhân và những người có công với đất nước là một phần trưng bày của BTLSQG.

1. Cách đây gần 20 năm, ngày 19/01/1993 Thủ tướng Chính phủ có Quyết định số 25-TTg về “Định hướng cho việc xây dựng nhà lưu niệm các nhà hoạt động cách mạng và Danh nhân văn hóa”. Tiếp đó, ngày 09/11/1995, Ban Tư tưởng Văn hoá Trung ương có văn bản thông báo chủ trương “về hình thức kỷ niệm, ghi nhớ những ngày tháng lịch sử và địa danh quan trọng có liên quan đến hoạt động cách mạng của các đồng chí lãnh đạo Đảng đã quá cố”. Thực hiện các Quyết định và chủ trương đó, Lãnh đạo Bộ Văn hoá Thông tin đã giao Cục Bảo tồn Bảo tàng (nay là Cục Di sản Văn hoá) phối hợp với Bảo tàng Hồ Chí Minh tổ chức Hội thảo khoa học thực tiễn “Các hình thức lưu niệm Danh nhân cách mạng”. Ngày 25/11/1996 Hội thảo đã được tổ chức tại Hà Nội với 40 tham luận của các nhà khoa học, các nhà quản lý thuộc các lĩnh vực liên quan (*Xem: Kỷ yếu “về vấn đề lưu niệm Danh nhân Cách mạng”, Cục Bảo tồn Bảo tàng và Bảo tàng Hồ Chí Minh, Hà Nội, 1997*). Với Hội thảo tháng 11/1996, lần đầu tiên giới bảo tàng và các lĩnh vực liên quan đặt vấn đề nghiên cứu các hình thức lưu niệm Danh nhân (trong đó có trưng bày Danh nhân tại bảo tàng).

Ngày 19/06/1998 Thường vụ Bộ Chính trị có công văn số 128-CV/TW về hình thức lưu niệm các Danh nhân cách mạng (một phần của nội dung Danh nhân trong lịch sử dân tộc). Công văn nêu rõ: “Tiểu sử, sự nghiệp và những di vật liên quan tới hoạt

* *ThS. Ban XDND & HTTĐ Bảo tàng Lịch sử Quốc gia*

động cách mạng của các Danh nhân này sẽ được trưng bày giới thiệu tại Bảo tàng Cách mạng Việt Nam”.

Ngày 07/04/2003, Ban Bí thư TW Đảng có công văn số 3604/CV-VPTW giao Bộ Văn hoá - Thông tin xây dựng “Đề án tổng thể về các hình thức lưu niệm, tưởng niệm Danh nhân”. Từ 1998 đến 2006, Bộ Văn hoá - Thông tin đã tiến hành các hoạt động nghiên cứu, khảo sát, tổ chức nhiều Hội thảo khoa học nhằm thảo luận trao đổi để tiến tới nhận thức đồng thuận về các khái niệm cơ bản về “Danh nhân”, “Danh nhân lịch sử”, “Danh nhân Cách mạng”, “Danh nhân văn hoá”. Về tiêu chí Danh nhân, các hình thức lưu niệm, tưởng niệm, trưng bày Danh nhân tại các bảo tàng...

Trên cơ sở kết quả ban đầu của các hoạt động đó, ngày 18/07/2007 Bộ Văn hoá - Thông tin đã có Tờ trình số 14/TTr-BCS trình Bộ Chính trị xem xét cho ý kiến chỉ đạo về đề án tổng thể về các hình thức lưu niệm, tưởng niệm danh nhân...

2. Trải qua hàng ngàn năm lịch sử, nhiều Danh nhân lịch sử, nhiều người có công với dân với nước đã được dân tộc ta tôn vinh, được ghi vào sử sách, được nhà nước quân chủ và nhân dân dựng đền thờ hưởng khói đến tận ngày nay và sẽ còn được lưu truyền mãi mãi. Các vị ấy, tùy theo danh phận, đóng góp của mình khi đã được ghi vào lòng dân thì dù trải qua bao năm tháng, trải qua bao cơn binh lửa, bao thăng trầm của các vương triều vẫn sống mãi với dân với nước, vẫn luôn được thế hệ trước trao truyền lại cho thế hệ sau tôn vinh, thờ phụng. Tuy nhiên các Danh nhân đó cũng có những mức độ nổi tiếng, công lao đóng góp khác nhau, thời xưa cũng có sự phân định mức độ suy tôn khác nhau.

Sách *Việt Điện U Linh* chép: việc phong thần thời nhà Trần đã nói đến ba đợt sắc phong chức tước cho các nhân thần vào các năm 1285, 1288, 1313 (Lý Tế Xuyên 2001). Trong số các vị được phong thần thời đó đã thấy có các nhân vật như Bồ Cái Đại Vương, Lý Thường Kiệt... các thần được ban phong cũng có cao, thấp khác nhau, sách *Kiến Văn Tiểu Lục* của Lê Quý Đôn cho biết: “Triều Tiên Lê, sau khi Trung Hưng, người được truy phong phúc thần cũng y theo tước trật của bản thân mà phong Thượng đẳng, Trung đẳng, Hạ đẳng” (Lê Quý Đôn 1977: 61). Cũng theo Lê Quý Đôn “Thượng đẳng thần là những bậc tối linh tối quý” (Lê Quý Đôn 1977: 62).

Qua các trang sử xưa, chúng ta thấy cha ông ta có hai cách ghi nhận Danh nhân:

- Một là, cách thẩm định của dân gian qua các đời, khi đã được công nhận, dân lập đền thờ tưởng nhớ, phong là Thánh, Thần để muôn đời tế lễ ghi nhận công ơn.

- Hai là, cách thẩm định của các vương triều kế tiếp nhau dựa trên cơ sở thẩm định của cộng đồng, ban sắc phong, cấp ruộng, tạo điều kiện xây dựng, tôn tạo lưu giữ các di tích thờ phụng gắn với nhân vật ở tất cả các làng xóm, vùng miền đất nước.

Lịch sử cũng để lại cho ta thấy có ba nấc thang đánh giá tôn vinh Danh nhân trong cộng đồng:

- *Danh nhân của dân tộc*: Là những người có công lao đóng góp xuất sắc gắn với vận mệnh sống còn của dân tộc, gắn với sự đổi thay sâu sắc của đời sống sinh hoạt toàn

xã hội về lịch sử phát triển của đất nước, có tài năng, đức độ hơn người được cộng đồng thừa nhận và tôn vinh.

- Danh nhân của một vùng miền, một địa vực.
- Danh nhân của một làng quê, một dòng họ.

Trong thực tiễn lịch sử - xã hội của dân tộc qua không gian và thời gian, dù trong môi trường chính trị hoặc trong môi trường văn hoá tâm linh, các nhân vật được cộng đồng suy tôn là Danh nhân luôn được đánh giá bằng sức cộng hưởng trí tuệ và tâm linh của cả cộng đồng theo hành trình lịch sử một cách công minh, chính xác. Người Anh hùng - Danh nhân qua cảm nhận và sự trọng vọng của người dân các thời kỳ đã được thần thánh hoá, trở thành một biểu tượng của uy lực tối cao nhiều khi còn tham dự vào đời sống xã hội của cộng đồng với các giá trị tích cực, hữu ích.

Tóm lại: Trong lịch sử hàng ngàn năm qua, cha ông ta, cả bộ máy nhà nước và trong dân gian, đã rất lưu tâm đến hoạt động lưu danh cho các Danh nhân ở các thời đại. Tuy lịch sử không để lại cho chúng ta những tiêu chí rõ ràng mà cha ông ta đã căn cứ vào đó để tiến hành việc lưu danh tiền nhân, nhưng cũng cho chúng ta thấy không phải tất cả những người thành danh đều được lưu danh, mà mức độ tôn vinh các vị được lưu danh cũng to, nhỏ, rộng, hẹp khác nhau.

3. Danh nhân là gì? Các tiêu chí để xác định một *Danh nhân* là gì? Các *Danh nhân* trong lịch sử Việt Nam là những ai? Vấn đề đặt ra hoàn toàn không mới nhưng rất cần thiết cho các hoạt động thực tiễn để xây dựng nội dung trưng bày (hoặc thể hiện). Khu Tưởng niệm Danh nhân và những người có công với đất nước trong Bảo tàng Lịch sử Quốc gia. Để rộng đường tìm hiểu nội dung của khái niệm *Danh nhân* theo nhận thức đương đại của chúng ta, chúng tôi thấy cần thiết nên tìm hiểu xem Luật Di sản Văn hoá được Quốc hội thông qua năm 2001 sử dụng khái niệm này như thế nào. Nghị định số 92/2002/NĐ-CP ngày 11/11/2002 của Chính phủ hướng dẫn chi tiết thi hành một số điều của Luật Di sản Văn hoá, trong đó điều 14 của Luật Di sản Văn hoá về xếp hạng di tích ghi như sau:

“1. Di tích cấp tỉnh bao gồm: Công trình xây dựng, địa điểm ghi dấu những sự kiện, những mốc lịch sử quan trọng của địa phương hoặc gắn với những nhân vật có ảnh hưởng tích cực đến sự phát triển của địa phương trong các thời kỳ lịch sử.

2. Di tích Quốc gia bao gồm: Công trình xây dựng, địa điểm ghi dấu những sự kiện, những mốc lịch sử quan trọng của dân tộc hoặc với các anh hùng dân tộc, các nhà hoạt động chính trị, văn hoá, nghệ thuật và khoa học nổi tiếng có ảnh hưởng quan trọng đối với tiến trình lịch sử của dân tộc.

3. Di tích Quốc gia đặc biệt bao gồm: Công trình xây dựng, địa điểm gắn với những sự kiện đánh dấu bước chuyển biến đặc biệt quan trọng của lịch sử dân tộc hoặc gắn với Anh hùng dân tộc và Danh nhân tiêu biểu có ảnh hưởng to lớn đối với tiến trình lịch sử của dân tộc”.

Như vậy, trong Luật Di sản văn hoá, từ *Danh nhân* chỉ dùng một lần để chỉ những nhân vật gắn với những di tích được xếp hạng Di tích Quốc gia đặc biệt, còn các nhân vật gắn với các di tích xếp hạng Quốc gia hoặc cấp tỉnh, trong Luật không dùng từ *Danh nhân*.

Trong xã hội, *Danh nhân* thường được hiểu đó là những người nổi tiếng nhưng phải là tiếng thơm, bởi không ít những người nổi tiếng nhưng không được cộng đồng gọi là *Danh nhân*.

Trong đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ “Vấn đề trưng bày Danh nhân Cách mạng tại Bảo tàng Cách mạng Việt Nam” do PGS.TS. Phạm Mai Hùng làm chủ nhiệm đề tài được nghiệm thu năm 2006 và trong Đề án tổng thể về các hình thức lưu niệm, tưởng niệm Danh nhân của Bộ Văn hoá - Thông tin trình Bộ Chính trị tháng 07/2007, *Danh nhân* được định nghĩa là: Những nhân vật kiệt xuất rất nổi tiếng, có những đóng góp to lớn, xuất sắc trong một hoặc nhiều lĩnh vực của đời sống chính trị, quân sự, kinh tế, văn hoá, khoa học có tác dụng thúc đẩy và tạo nên những chuyển biến lớn trong từng giai đoạn của lịch sử dân tộc nhằm đưa xã hội tiến lên, đất nước phát triển, có đạo đức cao đẹp, được lịch sử và nhân dân công nhận, là tấm gương sáng cho hậu thế noi theo” (*Vấn đề trưng bày Danh nhân cách mạng tại BTCMVN*, Đề tài nghiên cứu Khoa học cấp Bộ: 17)

Xuất phát từ định nghĩa trên, các tác giả của đề tài nghiên cứu đưa ra 3 tiêu chí để xem xét định danh *Danh nhân* cho một nhân vật cụ thể như sau:

“1. Là người rất nổi tiếng, có những đóng góp kiệt xuất trong một hoặc nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội, có tầm ảnh hưởng sâu rộng, có tác dụng thúc đẩy sự phát triển của xã hội trong từng giai đoạn lịch sử.

2. Là người có đạo đức cao đẹp, có uy tín lớn, được lịch sử và nhân dân công nhận.

3. Là tấm gương sáng cho hậu thế noi theo.

(*Đề tài nghiên cứu đã dẫn:18*)

Còn trong Đề án tổng thể về các hình thức lưu niệm, tưởng niệm Danh nhân, Bộ Văn hoá - Thông tin trình Bộ Chính trị tháng 07/2007, khái niệm *Danh nhân* được phân định thành 3 cấp độ với các nội dung, tiêu chí cao thấp, rộng hẹp khác nhau: Danh nhân, Danh nhân tiêu biểu, Anh hùng dân tộc.

Theo Đề án “*Danh nhân* là nhân vật nổi tiếng có đóng góp to lớn, xuất sắc trên một hoặc một số lĩnh vực chính trị, quân sự, kinh tế, văn hoá - xã hội, khoa học, góp phần thúc đẩy sự phát triển của đất nước trong từng giai đoạn của lịch sử Việt Nam; có đạo đức trong sáng, được lịch sử và nhân dân suy tôn, là tấm gương sáng cho hậu thế noi theo”.

Người được suy tôn *Danh nhân* cần hội đủ ba tiêu chí:

1. Là người có đóng góp to lớn, có ý nghĩa quan trọng trên một hoặc một số lĩnh vực của đời sống xã hội, góp phần thúc đẩy sự phát triển và tạo nên những chuyển biến mới trong từng giai đoạn của lịch sử đất nước, được ghi danh trong sử sách.

2. Có đạo đức trong sáng.
3. Là tấm gương cho hậu thế noi theo.

Về *Danh nhân tiêu biểu*, Đề án tổng thể chỉ rõ: người được suy tôn Danh nhân cấp độ này cần hội đủ các tiêu chí của *Danh nhân*, nhưng ở mức độ cao hơn, nổi trội hơn, cụ thể là “*Danh nhân* có đóng góp to lớn, nổi bật trên một hoặc một số lĩnh vực chính trị, quân sự, kinh tế, văn hoá - xã hội, khoa học và có tầm ảnh hưởng sâu rộng thúc đẩy và tạo nên những chuyển biến lớn trong từng giai đoạn của lịch sử Việt Nam nhằm đưa xã hội tiến lên, đất nước phát triển, có đạo đức cao đẹp, được lịch sử và nhân dân suy tôn, là tấm gương sáng cho hậu thế noi theo”.

Để suy tôn một nhân vật là *Danh nhân tiêu biểu* cũng cần dựa trên ba tiêu chí:

1. Là *Danh nhân* có đóng góp xuất sắc, nổi bật trên một hoặc một số lĩnh vực của đời sống xã hội, có tầm ảnh hưởng sâu sắc thúc đẩy và tạo nên những chuyển biến lớn trong từng giai đoạn của lịch sử Việt Nam đưa xã hội tiến lên, đất nước phát triển, được ghi danh trong sử sách.

Các tiêu chí 2 và tiêu chí 3 cũng giống như *Danh nhân* nói chung.

Cấp độ *Danh nhân* cao nhất mà Đề án tổng thể phân định là *Anh hùng dân tộc*, đó là những “*Danh nhân tiêu biểu*, kiệt xuất, có những đóng góp cực kỳ to lớn, lập nên những chiến công hiển hách, ghi dấu những mốc lịch sử quan trọng trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước; là người mà đức độ và tài năng trở thành biểu tượng bất tử được lưu truyền, suy tôn từ đời này qua đời khác”.

Ba tiêu chí để xác định một *Danh nhân* là *Anh hùng dân tộc* là:

1. Là *Danh nhân tiêu biểu* kiệt xuất được ghi danh trong sử sách.
2. Có những đóng góp cực kỳ to lớn, lập nên chiến công hiển hách, ghi dấu những mốc lịch sử quan trọng trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước.
3. Tài năng và đức độ vẹn toàn trở thành biểu tượng bất tử, được lưu truyền, suy tôn ở mọi thời đại.

Theo chúng tôi, Đề án tổng thể về các hình thức lưu niệm, tưởng niệm *Danh nhân* do Bộ Văn hoá - Thông tin tổ chức nghiên cứu xây dựng trình Bộ Chính trị tháng 07/2007 đã trình bày khái niệm *Danh nhân* cùng các tiêu chí để xác định *Danh nhân* ở các cấp độ một cách khá rõ ràng. Đề án đã kế thừa và nâng cao các kết quả nghiên cứu của giới bảo tàng cùng các ngành liên quan của Việt Nam về vấn đề này trong gần 20 năm qua. Vì vậy, đây là một cơ sở khoa học quan trọng để Bảo tàng Lịch sử Quốc gia xác định danh tính *Danh nhân* các cấp độ trong lịch sử dân tộc trình cấp có thẩm quyền xem xét khi triển khai các hoạt động thực tiễn để tiến hành trưng bày *Danh nhân* tại bảo tàng.

4. Trưng bày *Danh nhân* trong Bảo tàng Lịch sử Quốc gia có thể thể hiện dưới hai hình thức cơ bản:

Một là, các hình ảnh, tài liệu, hiện vật về *Danh nhân* (ở các cấp độ) trưng bày ở các sự kiện liên quan trong hệ thống tiến trình lịch sử.

Hai là, xây dựng Khu Tưởng niệm Danh nhân bao gồm Đền tưởng niệm và không gian vườn tượng các Anh hùng dân tộc và một số Danh nhân tiêu biểu như đã trình bày trong Đề cương tổng quát Nội dung và Hình thức Trưng bày Bảo tàng Lịch sử Quốc gia đã được Thủ tướng Chính phủ phê duyệt ngày 17/05/2010.

Để sớm triển khai các hoạt động thực tiễn cho việc xây dựng nội dung trưng bày Danh nhân tại Bảo tàng Lịch sử Quốc gia, chúng ta nên đồng thời tập trung tiến hành hai hoạt động cơ bản:

- Lập danh mục danh tính Danh nhân các cấp độ trình cấp thẩm quyền xem xét.
- Tổ chức sưu tầm các hiện vật, hình ảnh, tài liệu về các Danh nhân.

Trên đây là một số suy nghĩ về vấn đề trưng bày Danh nhân tại Bảo tàng Lịch sử Quốc gia xin được trao đổi cũng các đồng nghiệp./.

=====

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Quý Đôn 1977. *Kiến văn Tiểu lục*. Nxb. Khoa học Xã hội, Hà Nội.
2. Lý Tế Xuyên 2001. *Việt Điện U Linh*. Nxb. Văn Hóa, Hà Nội.

DISCUSSION ON EXHIBITION OF NATIONAL HEROES IN THE VIETNAM NATIONAL MUSEUM OF HISTORY

Trần Thu Hà

Exhibition of national heroes is an important part of the display system of the Vietnam National Museum of History, since the national history has recorded many preeminent persons, who had considerable contributions to the nation in different aspects. This activity, however, raises a number of questions that need discussing. Thus the purpose of this paper is, based on traditional criterions and scientific studies, to discuss on how historical documents have recorded the national heroes, and on how an individual has to contribute to be considered as a national celebrity.

The exhibition will be presented in two ways, the first one is that national celebrities are presented through their figures and related documents which are exhibited in display system or in the events related to them; the second one is that the national celebrities will be introduced in a fixed special area.

CONTENTS

TABLE DES MATIÈRES

<i>Scientific Activities of the Vietnam National Museum of History: Achievements and Orientations</i>	5 NGUYỄN VĂN CƯỜNG	<i>Activités d'étude scientifique du Vietnam National Musée d'Histoire: Résultats et Orientation</i>
<i>A Brilliant Mark in the History of Museum of Vietnam</i>	12 ĐẶNG HÒA	<i>Une marque historique de la branche de Musées du Vietnam</i>
<i>Prehistoric Archaeological Sites the Maritime Regions of Vietnam: The Historic and Cultural Values</i>	17 NGUYỄN KHẮC SỬ	<i>Vestiges archéologiques de la Préhistoire au zone de mer du Vietnam: les valeurs de culture de l'histoire</i>
<i>The Survey of some Pre-protolithic Sites in the Provinces of Sơn La, Điện Biên and Lai Châu</i>	35 VŨ QUỐC HIỀN NGUYỄN MẠNH THẮNG CHU MẠNH QUYỀN	<i>Résultats d'exploration des sites de la Préhistoire - Proto - histoire dans les provinces de Sơn La, Điện Biên et Lai Châu</i>
<i>Sahyinh-Kalanay and Pre-Sahyinh Interaction through the East Sea</i>	45 HSIAO-CHUN HUNG	<i>Interaction entre le Sahyinh - Kalanay et le Pré - Sahyinh à travers la Mer Orientale</i>
<i>Lý - Trần glazed Ceramics in the Area of Thăng Long Citadel Kept in the Vietnam National Museum of History and Hà Nội Museum</i>	59 NGUYỄN ĐÌNH CHIẾN	<i>Céramiques émaillées de la dynastie des Lý - Trần découvertes à la Citadelle Impériale de Thăng Long sont conservées au Vietnam National Musée d'Histoire et au Musée de Hà Nội</i>
<i>The Tower of Sùng Thiện Diên Linh in the Lý Dynasty: the Data for Reconstruction</i>	74 NGUYỄN VĂN ĐOÀN	<i>La tour de Sùng Thiện Diên Linh à l'époque des Lý - Les données pour sa reconstruction</i>
<i>Ứng Thành (Đoài Môn) Relic and Its Role to the Study of Thăng Long - Hà Nội</i>	82 NGUYỄN VĂN ĐOÀN NGUYỄN NGỌC CHẤT	<i>Le vestige d'Ứng Thành (Đoài Môn) et sa valeur dans l'étude de la Citadelle de Thăng Long, Hà Nội</i>
<i>Cụ Hồ Banknotes Issued by Chi Nê (Hòa Bình) - The First Currency Printing Shop of the Democratic Republic of Vietnam</i>	90 NGUYỄN THỊ HUYỀN	<i>Le papier - monnaie de l'Oncle Hồ est imprimé à Chi Nê (Hòa Bình) - la première usine d'impression des espèces de la République démocratique du Vietnam</i>
<i>Collection of Pre-1945 Revolutionary Journals Kept in the Vietnam National Museum of History</i>	94 NGUYỄN THỊ TƯỜNG KHANH	<i>Collection de journaux révolutionnaires du Vietnam avant en 1945 conservée au Vietnam National Musée d'Histoire</i>